

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 16 (1864) 25 yanvar 2019-cu il

ABİDƏLƏRİN SƏSİ

Bu gün Azərbaycanın işğal altında olan torpaqları barəsində düşünəndə istər-istəməz yeraltı və yerüstü sərvətlərimiz, əslində həm də bizim kimliyimiz yada düşür. Çünki milləti, xalqı, ümumiyyətlə, coğrafi məkanın sakinini dünyaya tanıdan onun maddi-mənəvi dəyərləridir. Bax, bu mənada xalqımıza məxsus olan yeraltı və yerüstü sərvətlər, onların sırasında isə insanın zəkasının məhsulu olan abidələr xüsusi bir yer tutur. Bu abidələrin sırasında ucaldılmış qalalar, ayrı-ayrı daş heykəllər, məqbərələr, pirlər, minarələr, eləcə də körpülər, qəsrlər və sairə özü-özlüyündə danışır, təqdim edir.

Bu gün barəsində danışmaq istədiyim abidələr bir zamanlar Dağlıq Qarabağ kimi təqdim edilən, əslin-

də isə Qarabağın dağlıq hissəsinə aid bir əraziyə məxsusdur. Yeni Sovet dönməninin Hadrud və Martuni rayonlarının ləğvindən sonra yaradılmış Xocavənd rayonu ərazisindəki abidələrin taleyi diqqətçəkəndir. Bu da öz növbəsində tariximizin ən qədim dövrünə gedib çıxan, həmin dövrdən bu günümüzdə işıq salan Azix mağarası ilə bağlıdır. Xatırlatmaq yerinə düşər ki, məhz dünyanın ən qədim insan məskənlərindən biri olan Azix mağarası məhz Xocavənd rayonu ərazisində, Azix kəndinin yaxınlığında yerləşir. Ümumiyyətlə, bu rayonun ərazisində ən qədim insan məskənləri kimi təkcə Azərbaycanın tarixində yox, həm də dünya tarixində qeyd olunmuş Azix və Tağlar mağaraları var ki, bunların hər biri ayrı-ayrılıqda coğrafiyamızın, bütövlükdə Azərbaycanın qə-

dimliyini, onun maddi-mənəvi dəyərlərinin çalarlarını, özündə ehtiva edir.

Bu gün işğal altında olan və ermənilərin də dünyaya hay-küy salmaqla erməni abidəsi kimi təqdim etməyə çalışdıqları Azix mağarası Azərbaycanın tanınmış arxeoloqu mərhum professor Məhəmmədəli Hüseynov tərəfindən 1960-cı ildə aşkarlanmış və dəniz səviyyəsindən 900 metr hündürlükdə yerləşən bu mağara tətbiq olunmağa başlamışdır.

Mağara 6 otaqdan ibarətdir. Onun içərisində aparılmış qazıntılar sübut edir ki, tariximizin paleolit dövrünə aid olan bu abidə özündə çox sirlər gizlədir.

O sirlərdən biri də bu ərazidə insanların məskunlaşması, oddan, eləcə də digər materiallardan istifadə etmək qabiliyyətlərini büruzə verir. Çünki mağarada hələ 1968-ci ildə tapılmış insanın alt çənə sümüyü sübut etmişdi ki, bu mağara həm də insanlar üçün bir sığınacaq olub. Onlar burada yaşayıblar. Mağaranın içərisində ocaq yerləri də dediklərimizə əyani bir sübutdur. Alimlərin hesablamalarına görə, tarixin Aşel dövrünə aid olan tapıntıların 400 min il yaşı var.

Və qədimliyinə, yaşına görə, mağara dünyada 3-cü ən böyük tarixi abidədir. Bunun özü də Azix mağarasının tariximiz üçün nə qədər önəmli olduğunu aşkar şəkildə büruzə verir. Hələ professor Məhəmmədəli Hüseynovun rəhbərlik etdiyi dövrlərdə Azix mağarasında aparılan qazıntılar və bu qazıntıları mü-

şahidə etmiş bir yerli sakin kimi əminliklə deyə bilərəm ki, tapılan hər bir maddi mədəniyyət nümunəsi özü-özlüyündə çox mətləbləri açırdı. Sanki sirlər dünyasına işıq düşürdü. Xüsusilə mağaradakı 10 mədəni qat sübut edirdi ki, insanlar bu mağarada uzun zamanlar yaşamışdılar. Və onların da istifadə etdikləri müəyyən əşyalar, alətlər Azix sakinlərinin ovçuluqla, balıqçılıqla məşğul olduqlarını büruzə verirdi.

Bir məqam da diqqəti çəkir ki, mağaranın içərisində aşkarlanmış ocaq yerində çox böyük miqdarda yandırılmış tonqalların külü və kömürü qalmışdır. Deməli, bu mağaraya sığınan insanlar qaladıqları ocaqlarla həm isinmiş, həm də burada öz qidalarını, ərzaqlarını hazırlaya bilməmişdilər.

O ki qaldı tapılan insanın alt çənə sümüyünün araşdırılmasına və eləcə də mağaradakı mədəni qatlara, onların əsasında alimlər belə bir qənaətə gəliblər ki, mağara sakinləri, yəni Azix adamları bir milyon il bundan öncə Azərbaycan ərazisində məskunlaşmışlar. Bu fakt həm dünyaya, həm də dünyanın ikili standartlarla yanaşdığı bizim torpaqlarımızı işğal etmiş düşməne sübut edir ki, Azərbaycan torpağı neçə-neçə əsrləri arxada qoymaqla bir şanlı tarixin səhifələrinin yazılmasına da şərait yaradıb.

Yəni bu ərazilərin sakinləri öz kimliklərini abidələrdə ifadə etməklə onu tarixin yaddaşına da hopdurublar.

Azix mağarası ilə yanaşı, Xocavənd rayonunun Böyük Tağlar kəndi

ərazisində Tağlar mağarası da 1963-cü ildə aşkarlanmışdır. Təbii ki, Azix mağarası ətrafında aparılan araşdırmalar, tədqiqat işləri zamanı ondan çox da uzaqda olmayan Tağlar mağarasının da sirri belli olubdu. Yeni arxeoloqlar məhz Azix mağarasında işləyərkən belə bir sığınacağın, bir az da dəqiq ifadə etsək, yaşayış məskəninə ətrafında da başqa sığınacaqların olması ehtimalı ilə ərazini daha geniş şəkildə öyrənməyə başlayıblar.

Nəticədə də tarixin mustəyə mədəniyyətinə aid olan Tağlar mağarası aşkarlanmışdır.

Həmin mağarada aparılan qazıntı işləri zamanı məlum olub ki, burada 7 mindən çox da alət, 2 mindən çox heyvan sümüyü var. Yəni mağaranı öyrənən arxeoloqlar bu tapıntılarla Tağlar mağarasında 6 mədəni qatın olduğunu

üzə çıxarıblar. Həmin o mədəni təbəqələr və xüsusilə ocaq yerləri, heyvan sümükləri, alətlər göstərir ki, Tağlar mağarası öz sakinləri tərəfindən çox uzun illər istifadə edilib. Alimlərin gəldiyi son qərar budur ki, Tağlar mağarası təkcə Azərbaycanda yox, bütün Qafqazda və eləcə də Yaxın Şərqdə yeganə tarixi abidədir ki, buradan insanlar çox uzun zaman kəsiyində sığınacaq kimi istifadə ediblər.

(Ardı var)

Əbülfət MƏDƏTOĞLU

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ
İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN
MALİYYƏ YARDIMI İLƏ

